

שְׁמַרְוּ הָאֶרֶץ וְדַרְשׁוּ

(ד"ה א' כ"ח ח')

“והורשתם את הארץ וישבתם בה...” (במדבר ל"ג נ"ג)

“And you shall drive out [the inhabitants of] the land and dwell upon it...”

Eretz Yisrael One of the precious gifts that Hashem gave us, His chosen nation, is the gift of Eretz Yisrael. Hashem had promised to Avraham, that this land would be the inheritance of his descendants, and it was to there that Moshe yearned to enter, but was denied that merit. The Ramban tells us that in truth all the Mitzvos in the Torah were intended to be fulfilled in Eretz Yisrael. For this reason, Chazal tell us that the Mitzva of living in Eretz Yisrael is equal to all the Mitzvos combined¹. The Gemara states that a person who lives outside Eretz Yisrael, “is compared to someone who does not have a G-d”². The Meforshim give several explanations to this strong statement: The Ramban explains, that only Eretz Yisrael is directly under Hashem’s jurisdiction. Other lands are administered through various Malachim³. Others explain that this statement refers to the times before the Churban when Eretz Yisrael was under our control, since at these times, only someone who lived in Chutz Laaretz was required to follow the laws of a non-religious government⁴.

The Ramban derives from the above Passuk, that there is a Mitzva D’oraysah to live in Eretz Yisrael⁵. Other Rishonim explain that the Passuk is simply an assurance that Klal Yisrael would settle the land, and not a commandment to do so⁶. The Rambam and others omit this Mitzva from their respective lists of the 613 Mitzvos, implying that this is only a Mitzva Midrabanan or not a Mitzva at all⁷. The Megillas Esther (a commentary on the Rambam) explains that the Rambam agrees that living in Eretz Yisrael is a Mitzva Min Hatorah, albeit only before the Golus began. Following our exile from Eretz Yisrael, Hashem made us swear that we will not return to Eretz Yisrael on our own, before the Final Redemption⁸. (We will discuss these Oaths in more detail below.) All these opinions agree that the many praiseworthy things said by Chazal of one who lives in Eretz Yisrael still apply. Only the actual Mitzva cannot be accomplished.

Tosfos cites the opinion of Rabbeinu Chaim Kohen, that since in his time they could not keep all the Mitzvos pertaining to Eretz Yisrael (i.e. the laws of produce etc.), it is preferable not to live there at all than to live there and transgress these laws⁹. According to this opinion (cited by several Rishonim¹⁰), nowadays it is not even a commendable act to live in Eretz Yisrael¹¹. (According to the Gra, the entire Mitzva of Yishuv Eretz Yisrael is only in order to keep these Mitzvos¹².) The Maharit vehemently opposed this opinion, and stated that it must have been recorded erroneously by a mistaken pupil, since R’ Chaim could not have said this¹³. In any case, in recent times when it is again possible to keep all the Halachos of the land properly, this Din would not apply to someone who is scrupulous with all the Dinim¹⁴. (Obviously, those who are lenient and careless in regard to these laws would be better off living somewhere else.)

Throughout the Golus most Gedolim never moved to Eretz Yisrael, due to the arduous journey involved¹⁵. The king of the Khazars asked R’ Yehudah Halevi about this, and R’ Yehuda responded that it is indeed a fact to be ashamed of¹⁶. Indeed

¹ רמב"ן ויקרא י"ח כ"ה, ששמירת המצוות בזמן הגלות היא רק שלא יהיו כחדשים כשנחזור, אבל עיקר קיומן הן רק בארץ. וכמ"ש בספרי (ראה פ' פ') ובתוספתא פ"ה ה"ב, שמצות ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצוות, עכ"ת ד"ע"ש. וע' שו"ת הרשב"א ח"א ס' קל"ד. וכ"כ היעב"ץ במו"ק ס' ש"ו גדר ישוב א"י.

² כתובות קי ע"ב, ת"ר: לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עכו"ם, ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל - דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ - דומה כמי שאין לו אלוה, שנא' וכו', ושם מסיק כל הדר בחו"ל - כאילו עובד ע"ז, ע"ש.

³ ע"ש ברמב"ן הנ"ל שביאר דענינו ע"פ סוד, שאינו תחת שלטון שר אותו האומה. וע"ע בפירושו בבראשית כ"ח כ"א.

⁴ רש"י עה"פ "ועבדתם שם אלוהים אחרים" (דברים ד' כ"ח) פ"י שכשאתם עובדים לעובדי ע"ז הוה כאילו עובד לע"ז עצמו, וכ"פ התרגומים. וע"ש ברמב"ן שהביא פירש"י וכו' "וכבר פירשתי סודו, כי היושב בחו"ל כאילו ע"ז", ע"ש. וע' בתשב"ץ קטן ס' תקס"ב וכלבו ס' קכ"ז שהיא משום דעיקר השכינה בא"י. ובשו"ת הרשב"א

הנ"ל שפ"י כעין הרמב"ן, שה' נקרא אלוהי הארץ - דשם מיוחדת לו ולא לשרי מעלה. וע' כתתור ופרח פ"י, ובהפלאה בכתובות שם.

⁵ רמב"ן ברשימת המצוות ששכח הרמב"ם מצוה ד', ונלמד מפסוק זה. וע' ס' ויואל משה מאמר ישוב א"י אות ח', אם הלימוד מפסוק זה לבד או מסמך פסוקים אחרים.

⁶ רש"י פ"י שכונת הקרא היא "שתוכלו להתקיים בה", דהיינו הבטחה ולא ציווי. וע' ברא"ם ואוה"ח.

⁷ הרמב"ם והסמ"ג השמיטו וכן בשאר מוני המצוות (רס"ג, בה"ג, חינוך, וכן בס' המצוות הקצר לה"ח). וע' שו"ת הרשב"ש ס"ב שדעת הרמב"ם שהיא דרבנן, וכ"כ בס' נשמת כל חי ח"א ס' מ"ח, ובפאת השלחן פ"א סק"ד.

⁸ כדאיתא בכתובות קי"א, ע' לקמן מש"כ. וכיון דאינה נוהגת לדורות לא מנאה, כשיטתו בשרש ג'. והרמב"ם הזכיר ענין השבועות באגרת תימן, ולא בידו החזקה. וע' אבנ"י יו"ד ס' תנ"ד, מש"כ בדבריו, והוא ז"ל חידש שטעמו של הרמב"ם משום שהיא נכללת במצות "החרם תחרימם", ע"ש ואכמ"ל.

⁹ תוס' כתובות ק"י ע"ב ד"ה הוא אומר, דאינה נוהגת בזה"ז משום סכנת דרכים, ובשם ר"ח כהן פ"י דכיון דיש כמה מצוות ועונשין, וא"א ליזהר, אינו נוהג עכשיו.

¹⁰ הובא בבה"ג, ומהרש"ך ח"ב ס' מ"א, וע' נשמת כל חי פמ"ט וכה"ג אה"ע ס' ע"ה בהגב"י אות כ"ח. וע' מש"כ בזה הגרי"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"ב ס"ד.

¹¹ ע"ש בקובץ תשובות שלדעה זו נראה פשוט שאין חילוק כלל בין הדר בא"י לחו"ל. וע' כנה"ג הנ"ל שהביא מח' אם עכשיו גם אין איסור יציאה מהארץ.

¹² ביאור הגר"א אה"ע ס' ע"ה סק"ז, אולם בשו"ת מנחת שלמה תניינא ס' קנ"ח אות כ"ב, למד בדבריו שרק לענין כפייה כ"כ, אבל יודה שגם בלא"ה יש מצוה.

¹³ שו"ת מהרי"ט יו"ד ס' כ"ח, ובחי' לכתובות שם. ובשל"ה שער האותיות סוף אות ק' כתב שדברי יחיד הם, ע"ש. והביאו כמה אחרונים, ע' גליון מהרש"א בכתובות

שם, ובשו"ת מעיל צדקה ס' כ"א, ואבנ"י שם אות ד'. וע' רמ"א בד"מ אה"ע ס' ע"ה שהביא דברי ר"ח כהן אף דלא ס"ל כן, ומבואר שאינו טעות עכ"פ, וכן הובא בנב"ת

יו"ד ר"ן, וע' שו"ת יוסף אומץ ס' נ"ב.

¹⁴ שו"ת מנחת שלמה שם.

¹⁵ וכמ"ש התוס' הנ"ל דמשום סכנת דרכים אינו נוהג בזה"ז, וע' בשו"ת מבית ח"ב ס' קל"א.

some Gedolim did travel to Eretz Yisrael at the end of their lives, such as the Ramban¹⁷. The Chofetz Chaim made all the preparations to travel to Eretz Yisrael, but was Niftar prior to the fulfillment of his dream¹⁸.

The Rishonim write that because Eretz Yisrael is the land of Hashem, it is to be compared to His palace. Hence, a Mitzva that is done in Eretz Yisrael has more value, and an Aveirah ח"ו is infinitely more stringent¹⁹. The Gemara tells us that R' Zeirah did not travel to Eretz Yisrael until he was shown sheaves of barley in his dream. Such a dream is interpreted to mean that he was pure from all sin²⁰. The Sefer Chareidim severely chastises those who come to Eretz Yisrael and don't pay attention to the fact that they are in the palace of the King, and do not dedicate all of their time to Avodas Hashem²¹. In the times of the Beis Yosef, the Beis Din in Tzfas would expel a person who did Aveiros, from Eretz Yisrael completely²².

The Three Oaths The Passuk in Shir Hashirim states: השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ – "I have made you swear, the daughters of Yerushalayim, by the gazelles and the hinds of the field, that you not awaken nor stir up the love, until it is desired." The context of this Passuk is repeated three times in Shir Hashirim²³. The Gemara in Kesubos explains that these Pesukim refer to the Three Oaths that Hashem adjured Klal Yisrael and the nations at the time of the Golus. The Three Oaths are: אחת, שלא יעלו ישראל כחומה; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי – One, that Klal Yisrael should not go to Eretz Yisrael like a "Chomah" – a mass immigration. Two, that we should not revolt against the rule of the nations. Third, that the nations should not oppress us exceedingly. The Gemara continues, that the reason the Passuk mentions "by the gazelles and the hinds of the field", is since Hashem also told us, that if we do not adhere to these Oaths, He will "abandon our flesh like the gazelles of the field" which are free to be hunted by anyone ח"ו.²⁴

Based on these Oaths, which forbid us from immigrating to Eretz Yisrael en masse, the Mitzva to go to Eretz Yisrael can only be accomplished on an individual basis²⁵. In 1917 the British government signed a document called the Balfour declaration, which according to some interpretations, allowed for the establishment of an autonomous Jewish state in Palestine²⁶. Some Gedolim at the time felt that in such a case, since the nations themselves allowed the establishment of the state, the Oaths would no longer apply²⁷. Others pointed out, that the Ramban himself writes, that when the Jews of Bavel were invited by Koresh to return to Eretz Yisrael, they refused since they were fearful that this may constitute a violation of the Oaths²⁸. The Maharal writes, that even if the non-Jews are threatening us with death, we are not allowed to violate the Oaths²⁹. Thirty years later, when the formation of the state in actuality, required use of force, all Gedolim agreed that this was considered a violation of the Oaths³⁰. (Aside from the fact, that the state was totally secular with the goal to eradicate all religion³¹.)

As we mentioned, at the time of the Balfour Declaration, some Gedolim felt that this was indeed a good thing. The Ohr Somayach stated that "the fear of the Oaths has lifted"³². The Chofetz Chaim is quoted as saying that it is possible for the Final Geulah to sprout from this event, if the irreligious don't destroy the chance³³. Years later, R' Elchonon Wasserman זצ"ל sadly observed that what people referred to as the "Aschalta D'Geula" – "Beginnings of the redemption", was actually the beginning of a new type of Galus – one that those faithful to the Torah are oppressed under Jewish rule instead of non-Jewish³⁴. This observation is echoed by Rav Schwab זצ"ל in his writings³⁵.

¹⁶ כוזרי מאמר ב' ס' כ"ג, ששאלו למה אין עולין לא"י, והשיבו "הובשתני מלך כוזר". ופשוט דאין הכונה שכל הגדולים טעו, רק שמ"מ בושה היא. וע' אבנ"י שם אות ח'.
¹⁷ ע' בדרשת הרמב"ן לר"ה. וכן נסע שם בסוף ימיו מח' ס' פאת השלחן, ע' אגרתו של הגר"א "ואני ת"ל נוסע לארה"ק שהכל מצפים לראות" אבל למעשה לא הגיע.
¹⁸ ע' ס' חפ"ח על התורה (גריינימן) פ' בא במעשי למלך, שהביא כל העובדא. וכן רצה הגר"ע איגר לעלות ועצרוהו תלמידיו, ע' ס' שיבת ציון כתבי הגר"צ מכתב ב'.
¹⁹ רמב"ן יקרא י"ח כ"ה, וכ"כ בבראשית י"ט ה' גבי מעשה סדום, דכיון שהיו בא"י לא סבל אותם הארץ. וכ"כ הרשב"ם דברים י"א י' דעבירות יותר חמורים שם.
²⁰ ברכות ז' ע"א, הוואה שעורים בחלום - סרו עונותיו, אמר רבי זירא: אנה לא סלקי מבבל לארץ ישראל עד דחזאי שערי בחלמא.
²¹ ס' חרדים פנ"ט, "אבל הבאים לא"י ואין שמים לב כי הם בהיכל המלך, מורדים ופושעים ומרבים במשתאות של סעודות מרעות וכו' עליהם הכתוב אומר, ותבואו ותטמאו את ארצי, וכתוב מי ביקש זאת מידכם רמוס חצירי". והוא לא אמר אלא לאלו שמרבים בסעודות הרשות, ומה יאמר על דורינו.....
²² שם במצוות התשובה סוף פ"ג, הביא מעשה שהב"י גירש הבעל עבירה מא"י, וכן הובא בס' ארץ החיים (סתהון) אה"ע ס' כ"ה, וע' שו"ת מביט ח"א ס' כ"ב.
²³ שה"ש פ"ב ז', וג' ה', וכן בפ"ד ד', רק בלי הוספת "בצבאות או באילות השדה".
²⁴ כתובות קי"א ע"א. וענין השבועות הובא בכמה ראשונים, ע' רמב"ם אגרת תימן, רמב"ן ס' הגאולה ש"א, שו"ת רשב"ש ס"ב, ושו"ת ריב"ש ס' ק"א.
²⁵ ומטעם זה רצה האבנ"י שם לבאר דעת הרמב"ם דכל דליתא בציבור ליתא ביחיד, וזה אסור בציבור. וע' בס' ויאל משה מאמר יא"י אות ג', שדחה דבריו.
²⁶ ובאמת בדיוק האשון הצהירה לא נזכר הבטחת "מדינה עצמאית יהודית", רק שיהיה מקום מיוחד בפלישתניה לגור בה יהודים, ורק הציונים טענו שנבטח להם כן, ובסוף ע"י מלחמות עזבו הברטיים ונעשה פשר הדבר ע"י האו"ם לעשות מדינה יהודית, וזה ברור לכל ידען בענינים אלו.
²⁷ ע' לקמן בשם האור שמח, והגרמ"ש נפטר הרבה שנים קודם הקמת המדינה, ופשיטא שלא נאמרו הדברים על מה שקרה למעשה.
²⁸ ס' הגאולה לרמב"ן ש"א, "וא"ת שהיה רשיונו [של כורש] על הכל.. לא רצו השבטים לעלות שלא אבו לדחוק את הקץ". וע' ס' ויאל משה מאמר ג' שבועות פ"ב.
²⁹ נצח ישראל סוף פכ"ד, "אף אם יהיו רוצים להמית אותם בעיני קשה, לא יהיו יוצאים ולא יהיו משנים בזה [הג' שבועות]."
³⁰ ה"ה: הגר"ז מבריסק, ע' ס' עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ד עמ' קצ"ו, שא' שאלו האם להדגיש האיסור שבועות או העובדה שבראש המדינה עומדים כופרים ואפיקורסים, והשיבו, שצריך להדגיש האיסור בעצם הקמתה, שכל יחשוב מאן דהו שאם תתנהג המדינה עפ"י השו"ע יא מותר להקימה. וכן ס"ל הגר"י קנייבסקי, ע' קריינא דאגרתא ח"א ס' ר"ה. וכן הגראמ"מ שך, ע' מכתבים ומאמרים ח"א ס' ט' – י"א. ובאמת הגר"ש הירש זצ"ל היה ס"ל שגם רעיונם של "תנועת חובבי ציון" יש בה משום איסור הג' שבועות, ע' לקמן.
³¹ ע' בעובדות והנהגות הנ"ל עמ' קצ"ז, שפעם אמר הגר"ז שהוא אינו מבין למה האדמו"ר מסאטמר מרעיש כ"כ בענין הג' שבועות, והוא המדינה כופר בכל התורה. וע"ש בח"ב עמ' קצ"ט שהאר"י בעני"ז הגרמ"ד בנו של הגר"ז, שראה במו עינו בספרו של הרצל ימ"ש שתכלית וסוף הרעיון שלו הוא כשהפעמונים בהקלויסטרים (churches) יצלצלו וכל היהודים יבואו בבגדי שבת להשתמד, וכע"ז כתוב בשאר ספרי הציונים שכל תכליתם היה לעקור הדת.
³² ע' קובץ אור המזרח פ"ז-פ"ח, אולם בקובץ אורייתא בענייני א"י הובא מכתב ממנו משנת תרנ"א שהזהיר מאד לבל יאמר ש"זה הגאולה וזה התמורה", ע"ש.
³³ ע' בס' חפ"ח עה"ת הנ"ל, ע"ש שהתבטא אז שהרבה פעמים היה כבר התעוררות ומלעיל לגאולה, רק שהדור נתקלקלו.
³⁴ קובץ מאמרים החדש ח"א עמ' קס"א, ע"ש דכיון שמגלגלין זכות ועו"ת זכאי וכו', והגאולה היא הזכות הכי חייבים, א"א שזה יביא את זה. אמנם במובן אחר הם מביאים הגאולה, כי כל צרה מקרב הגאולה. וזו ע"כ נסגרת צ"ח ע"א, וכו' בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל וכו' וברש"י שם, והבן זה.
³⁵ ראה Selected Writings עמ' 113 – 115 ועמ' 147 – 149. וראה עוד מש"כ בס' מעין בית השואבה (בראשית ל"ב כ"ה) בענין השם "ישראל".

Chovevei Tzion

Arguably, the forbearer of the Zionist Movement was a group called the Chovevei Tzion – “Lovers of Zion”. This group was led by many Rabbonim, including R’ Tzvi Hersch Kalischer, whose purpose was to purchase land in Eretz Yisrael and bring as many Jews as possible to settle there, with the ultimate vision of bringing through this the Final Redemption. Amongst the Rabbonim opposed to this group was R’ Samson Raphael Hirsch זצ”ל. Rav Hirsch was approached several times by R’ Kalischer to support this movement, and on each occasion he refused to do so³⁶. At one point Rav Hirsch even wrote, “that which they (R’ Kalischer) consider to be a Mitzva, I consider to be an Aveirah of no small consequence”³⁷. The objections of Rav Hirsch to this movement can be summed up in two points:

- 1) Throughout our Galus, there has never been an emphasis of “clearing the way for Moshiach” in any way other than Teshuvah and correcting our Avodas Hashem. Only this can bring the Geulah, and any other plan is futile³⁸. Rav Hirsch in many of his writings explains, that the land is not a central point in Judaism, rather it is simply a means to accomplish the Mitzvos of the Torah (see above). For this reason, the Torah was specifically given in the middle of the desert, to emphasize that our nation’s survival is reliant on adherence to the Torah alone, and not to any physical sign of nationality³⁹. Without the adherence to the Mitzvos, we do not deserve a land, and the land “spits us out”⁴⁰. Rav Hirsch writes, that Yehudah was sent into Galus because “it prized land and soil as the bulwark of its freedom and belittled the Torah. The Galus cannot, therefore, end with the same delusion. We can really be delivered only when the centuries of the Galus shall have taught us their lesson, which is that when we have assured our freedom and independence and recovered possession of the land which has been waiting for us for thousands of years, we must use them purely in the service of G-d on the altar of the Torah”⁴¹.
- 2) Many of the leaders of this organization were not religious, and some were even anti-religious. Rav Hirsch writes that it is not possible that Hashem will choose such people as his messengers to bring about the Geulah⁴². These objections did not in any way preclude Rav Hirsch from sending money to support those already living in Eretz Yisrael⁴³.

Leaving Eretz Yisrael

Chazal say that a person who lives in Eretz Yisrael and leaves, is as if he has served Avodah Zarah⁴⁴. Clearly, according to the Ramban, this sin of leaving Eretz Yisrael is because he is no longer fulfilling the Mitzva of living there⁴⁵. However, even those Rishonim who do not consider it a Mitzva nowadays to live there, still agree that one who does may not leave⁴⁶. Some say that this is since even these opinions agree that at least Midrabanan there is a Mitzvah to live in Eretz Yisrael⁴⁷. Others say that although there is no Mitzva even Midrabanan, the holiness and dearness of the land still exists. From this holiness one is not permitted to leave⁴⁸. Others explain that by leaving Eretz Yisrael, he is abandoning the Mitzvos that only apply there⁴⁹. The Meiri cites a novel approach, that in Eretz Yisrael it is much easier to have Yiras Shomayim and realize the presence of the Shechinah, and therefore it is forbidden to leave⁵⁰.

The Shulchan Aruch paskens, that it is forbidden to a resident of Eretz Yisrael to leave solely for pleasure. When the trip is for a necessity or a Mitzva, such as for business or to visit a friend, it is permitted⁵¹. In times of famine, one is only allowed to leave if the price of produce has doubled. Even in such times, it is praiseworthy to remain in Eretz Yisrael. Machlon and Kilyon (in Megilas Rus) were punished with death for leaving Eretz Yisrael at a time of famine⁵². One is permitted to leave Eretz Yisrael temporarily in order to get married⁵³ or to learn Torah⁵⁴. To travel to Chutz La’aretz in order to Daven at Kevarim of Tzaddikim, according to R’ Chaim Kanievsky שליט”א, is forbidden. Others say that this should be considered a Mitzva and permitted⁵⁵. The Acharonim dispute if one may leave for the purpose of honoring his parents⁵⁶.

³⁶ כן כתב בעצמו במכתב הנדפס בס' שמש מרפא עמ' רט"ז, "אשר יותר מג' וד' פעמים כתב אלי... והפציר בי... וביקשתיו להרף ממני בדבר זה".
³⁷ שם במכתב, "כי את אשר המה למצוה גדולה יחשובו היא בעיני עבירה לא מעט, וא"כ א,א כלל לבא בעמק השוה עמו..."

³⁸ ע' פירושו לחומש ויקרא כ"ה י"ח, דברים ח' י', ושם במכתב עמ' רי"א.
³⁹ ראה פי' לחומש דברים ל"ב ט', וס' Nineteen Letters מכתבים ח' ט' וט"ז.

⁴⁰ כמ"ש "ותקיא הארץ את יושביה", וע' מש"כ בענין סדום בפ' החומש בראשית י"ד א'.

⁴¹ מס' Collected Writings ח"א עמ' 117, ועפ"ז מפרש ענין ספירת העומר שסופרים מיום קצירת תבואת הארץ עד יום מתן תורה, כדי להבין שכל מטרת נתינת הארץ היא אך ורק להגיע אל התורה. וראה Nineteen Letters מכתב ט'. וראוי לציין כאן דבריו החוצבים, כאילו נזרקה נבואה בפיו, כמעט מאה שנה לפני הקמת המדינה, ע' Collected Writings ח"א עמ' 339. וע' מה שהביא בשמו בענין הגרא"מ קלוגמן בקונ' יהי בישורן מלך (הנדפס בסוף ס' שמש מרפא) פי"א.

⁴² מכתב הנדפס בשמש מרפא עמ' רי"א. והרבה גדולים אמרו כן, ובשם הגרי"ז אמרו, "משיח וועט נישט קומען אויף די ראלן פון די מדינה".
⁴³ מבואר במכתבו שם, ובעוד מכתבים שכתב בעד פליטי רוסיא. וענין ג' שבועות ואיך שתנועה הזאת עובר בהם הזכר בכמה מכתביו, ע' חורב סעיף רל"ז ות"ח, Nineteen Letters מכתב ט"ז, ובפי' לחומש דברים ח' י', וכן בפ' הסידור עמ' 138 ו703.

⁴⁴ תוספתא ע"ז פ"ה, הובא בכתובות ק"י ע"ב וברמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ב, ובשו"ת הרשב"א ח"א ס' קל"ד, ובתשבץ קטן ס' תקס"ב, ובארחות חיים ח"ב, וכלבו.

⁴⁵ כן מפורש ברמב"ן ברשימת המצוות ששכח הרב מצוה ד', שלכן הפליגו חז"ל באיסור יציאה, משום ביטול מצוות ישיבת הארץ.

⁴⁶ רמב"ם שם ה"ט, אסר לצאת מא"י לחו"ל. ולשיטת הסוברים דעתו שהיא מצוה דרבנן, "לל שהיא איסור מדבריהם ג"כ, ע' רשב"ש הנ"ל.

⁴⁷ כנ"ל באות הקודם. ואנו גזירה לגזירה כיון דעיקרה מה"ת, ע' קובץ אורייתא ענייני אר"י עמ' ד"ש. וע' מהרש"א ריש גיטין שהקשה איך הלכו הני רבונות לחצי' של עכו, הא אסור לצאת מא"י, ותירך דרך עראי היה מותר, וכאורה אם האיסור משום ביטול ישיבת א"י לק"מ, ודו"ק.

⁴⁸ ע' ריטב"א סוף כתובות, דטעמא דהכל מעלין לא"י היא "דאכתי איכא חיבת הארץ", וע' קובץ אורייתא שם.
⁴⁹ כ"כ להדיא הרשב"ם בב"ב צ"א ע"א, ע"ש.

⁵⁰ מאירי סוף כתובות, "שסתם חו"ל אין חכמה ויראת חטא מצויין בה... וסתם א"י חכמה ויראת חטא מצויין בה עד שמשגיגים כבוד בוראם וכו'" ומסידק דה"ה לבבל.

⁵¹ שו"ע או"ח תקלא ס"ד בענין מי מותר להתגלח במועד, כ' וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל". ובמ"א ובמ"ב כתב דההינו דיצא להרויח בסחורה או לקבל פני חבריו, דאפי' דברים אלו נחשבים כמצוה.

⁵² רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט, "ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום".

⁵³ שם ברמב"ם, וע' שו"ת בית יוסף אה"ע ס' י"ד שדוקא אם לא קיים פור' עדיין. וכתב הלח"מ דכ"ז דוקא לזמן ולא ע"ד להשתקע בחו"ל, וע' פאת השלחן סקי"ט.

⁵⁴ ע' שו"ת בית שלמה י"ד ח"ב ס' צ"ד, ודבר יהושע ח"ב ס' ע"א, וע' ע"י י"ג ע"ג ע"ד דלקח כר' יוסי דלא מכל אדם זוכה ללמוד, וא"כ ה"ה אם נמצא בא"י מי שילמדנו, אולם בתשבץ ח"ג ס' רפ"ח כ' דדוקא אין לו מי שילמדנו. וע' גלוני הש"ס ע"ז י"ז דקצת ראי' מעירובין נ"ה, "ולא מעבר לים היא וכו'", וע' שאילתות פ' תולדות.

⁵⁵ דעת הגר"ח"ק הובא בקובץ אורייתא עמ' ש"ז, ושם הביא משו"ת שדה הארץ ח"ג י"ד ס"ז ובברכ"י ס' קס"ח שהתירו, ע"ש שדן בכל הענין.

The Gemara states that the same way it is forbidden to leave Eretz Yisrael to go to another land, it is also forbidden to leave Bavel (the Torah center of the time) to go somewhere else⁵⁷. The Chazon Ish states that any Makom Torah – center of Torah learning, is included in this prohibition⁵⁸. As the Mishna in Pirkei Avos (פ"ו מ"ט) states, "If you would give me all the silver, gold, and precious stones in the world, I would only live in a place of Torah". The Keli Yakar states that a Beis Medrash anywhere in the world, is considered a part of Eretz Yisrael, since in the future all Batei Medrash will be relocated there⁵⁹.

Yishuv Eretz Yisrael The Chasam Sofer says that living in Yerushalayim in particular, is an even greater Mitzva than living in other cities in Eretz Yisrael⁶⁰. Some state that the city of Tzfas also has an advantage to other cities except Yerushalayim⁶¹. (This probably only applied during the period when Tzfas was the Torah center in Eretz Yisrael – about 500 years ago.) The Acharonim argue if areas that were not captured by Ezra Hasofer are considered part of Eretz Yisrael in regard to Mitzvas Yishuv Eretz Yisrael. One of the places disputed is the area of Azah (the present day "Gaza Strip")⁶². The area across the Yarden, that was occupied by the tribes of Gad and Reuvein, was considered at that time a part of Eretz Yisrael for all Halachos, including Yishuv Eretz Yisrael⁶³.

The Magen Avraham cites two differing opinions regarding if one travels to Eretz Yisrael to visit, without intending to stay has fulfilled any Mitzva. According to one opinion it is a Mitzva, since even walking four Amos in Eretz Yisrael is a Mitzva⁶⁴. Some say that even according to this opinion, walking four Amos in Eretz Yisrael is not a fulfillment of the Mitzva of Yishuv Eretz Yisrael, rather a Mitzva on its own⁶⁵. Some Poskim point out that Moshe Rabbeinu, who desired to enter Eretz Yisrael to fulfill its Mitzvos, was granted his request by being allowed to view the land from a mountaintop. From this we see the value of even being able to just see the land⁶⁶.

In the past, many people would purchase land in Eretz Yisrael to have the Mitzvos of the land done for them, since they themselves could not move there. One who wishes to purchase land in Eretz Yisrael from a non-Jew, may command a non-Jew to write up the contract, even on Shabbos, an act not permitted for any other Mitzva⁶⁷. The Ibn Ezra states that someone who owns land in Eretz Yisrael, is as if he owns a portion in the World to Come⁶⁸. One who did not merit to live in Eretz Yisrael, can still benefit by being buried there after he has left this world⁶⁹. The Zechus of Eretz Yisrael is so great that it can change the lot of a childless couple⁷⁰, and can even cause a change of verdict for someone sentenced to death⁷¹. Some Poskim state that the full Mitzva of Yishuv Eretz Yisrael is only if he is financially supported from the local economy⁷².

Some Acharonim state that Kohanim and Leviyim who did not receive a portion in the land, are not included in the Mitzva of Yishuv Eretz Yisrael. A similar question is raised regarding women⁷³. During the times when Klal Yisrael was dwelling in Eretz Yisrael, it was even forbidden for a Kohen or Levi to purchase land. The Sifri states that during the times of Golus it is permitted for them to purchase land⁷⁴. R' Shlomo Zalman was Machmir that Kohanim should not leave Eretz Yisrael at all, even in cases where it would normally be permitted, since all of Chutz Laaretz is Tamei Midraban⁷⁵.

גוט שבת,
מאיר הלוי הלמן
פעיה"ק טובב"א

**כה אמר ה' בנעלי קולך מבכי ועיניך בודמעה כי יש עזר לפעלתך זאם ה'
ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאזוריתך זאם ה' וישבו בנים לגבולם.**

⁵⁶ ע' שו"ת בית שלמה הנ"ל ובהגהת בנו שם, ובתשב"ץ הנ"ל מבואר להיתר וכן בתה"ד ס' מ'. אולם במב"ט ח"א ס' קל"ט אומר, דישיבת א"י דוחה מצות כאו"א. כתובות קיא ע"א, אר"י א"ש: כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבלב, כך אסור לצאת מבלב לשאר ארצות. ופירש"י, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד. ⁵⁷ קובץ אגרות חזו"א מכתב קע"ז, וע' קובץ מבקשי תורה, עניני שבועות עמ' ר"ב. וכע"ז משמע במאירי שילהי כתובות, ע"ש. ⁵⁸ כלי יקר דברים י"א כ"א, וע' ברכות ח' ע"א א"ל לר": איכא סבי בבבל? תמה ואמר: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמר יליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דהני להו. ולכאורה מה תיך, הא "על האדמה" כתיב, ולהנ"ל מבואר. וכע"ז הובא בס' טעמי המנהגים עמ' ע"ג. ⁵⁹ שו"ת חת"ס יו"ד ס' רל"ד, ע"ש מעשה בשם התשב"ץ. ⁶⁰ שם, בשם חסד לאברהם, אבל חלילה להעלותו בחשיבות יותר מירושלים, ע"ש. ⁶¹ ע' מור וקציעה ס' ש"ו גדר ישוב אר"י, וע' מהרי"ט ס' מ"ז דעזה דינה כחול לכל דבר, והיעב"ץ שם הרבה להשיג עליו. ⁶² ע' משך חכמה פ' ראה ד"ה וירשתם, ופרד"י בשלח אות פ"ה. ⁶³ בשו"ע או"ח ס' רמ"ח ס"ד פסק דיכול לצאת בשיירא בער"ש לא"י דהוה כדבר מצוה, ובמ"א סקט"ו הביא ב' דעות אי הוה דוקא להתיישב או לא, וטעם הי"א דאפי' ע"מ לחזור יש מצוה הוה משום שההולך ד' אמות בא"י מבוטח לו שהוא בן עוה"ב (כתובות שם). וע' שלט"ג פ"ג דשבועות דאין בזה מצוה כשהיא ע"מ לשוב. ⁶⁴ ע' ע' עלהו לא יבול עמ' קל"ג – קל"ד בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל. וע' שו"ת מהראנ"ח ח"ב ס' מ"ד דהוה מצוה בכה"ג, וכ"כ השו"ע הרב ס' רמ"ח ס"ג. ⁶⁵ שו"ת משנה הלכות ח"ג ס' קפ"ט, ושם משמע דס"ל שיש בזה משום מצות ישוב אר"י, ע"ש, וזה אינו מסתבר כלל, רק נראה מזה שעכ"פ יש בזה מעלה. ⁶⁶ גיטין ח' ע"ב, דע"י אמירה לכנרי מותר משום ישוב א"י. וע' תמים דעים ס' קע"ה, ריב"ש שפ"ז ושו"ת חיים שאל ח"ב ס' ל"ח. וכ"פ המחבר ש"ו ס"א דמותר לעשות הקנין ג"כ בשבת, וברמ"א כתב דדוקא בכתיבה שלהם דהוה שבות דשבות. אמנם במג"א ש"מ סק", ובב"ש אה"ע קל"ו סק"א, הוכיחו דגם כתיבה שלהם היא מדאורייתא, והוה רק שבות, וע' נו"ב תניינא או"ח ס' ל"ג. ומ"מ במילה (שהותר מלאכה דאורייתא) לא התירו שבות, ע' תוס' שם ד"ה אע"ג וב"ק פ' ע"ב ד"ה אומר. ⁶⁷ אבן עזרא בראשית ל"ג י"ט, והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לו לארץ ישראל, ומי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא. ⁶⁸ כתובות קיא ע"א, עולה הוה רגיל דהוה סליק לא"י, נח נפשיה בחו"ל, אתו אמרו ליה לר"א, אמר: אנת עולא על אדמה טמאה תמות! א"ל: ארונו בא, א"ל: אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה. וע' ארחות חיים לרא"ה ח"ב בענין קבורת א"י. ⁶⁹ יבמות סד ע"א, נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה - ויצא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה. אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר: מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען - ללמדך, שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין. ו"ש ברמב"ן ורשב"א ומאירי ורא"ש שם. ובעיטור ח"ב אות מ' כתב דהיום אינו כן דאנו כאן במימרי' דהקב"ה ואין נקרא חוטא. ויל"ע דמ"מ זכותא דא"י ליכא, וצ"ע. ⁷⁰ מכות ז' ע"א ורש"י שם, רמב"ם הל' סנהדרין פ"ג ה"ח. ⁷¹ אבנו"ס ס' תנ"ך אות כ', דע"כ אינו תחת שרו של חו"ל כלל, וכ"כ בגליוני הש"ס בכתובות שם, וע' שו"ת רד"ך בית ד' ח"א. ⁷² הכלי חמדה בחמדת ישראל (נר מצוה דף י"ג אות נ') כ' שלויים אינם מצויים, וכן בפרד"י כאן הביא בשם הצ"ח והצ"פ, ע"ש. וע"ש לענין נשים ג"כ. וראה בהקדמת בעל הכלי"ח לפי' אמבוהא דספרי על הספרי שבי' דהלויים שבאמת יש להם חלק בכל חלק של כלל ישראל. ולהטעם שהביא הפרד"י שאינם בכלל כיבוש הארץ ניהא. ⁷³ ע' ס' רוחא דשמעתתא ע' ארץ ישראל שהביא דברי הספרי זוטא והילקוט, ע"ש מש"כ בזה. ⁷⁴ הליכות שלמה עמ' קכ"ח, ע"פ השו"ע יו"ד ס' שס"ט שגם בזמנ"ז נוהג טומאת ארץ העמים, ע"ש בפת"ת. ושם הניח בצ"ע אם כהן בן חו"ל חייב להזדרז לצאת. ⁷⁵